

ОТ ДОБРОТО НАМЕРЕНИЕ КЪМ ПРИНОСНИЯ ТРУД

*За студията „Църкви и параклиси на Хасковска
духовна околия” от свещеник Димитър Евтимов*

Проф. дин Камен Манолов Гаренов (отец Петър Гарена)

Този изследователски труд на свещеник Димитър Евтимов заслужава сериозно внимание. Първоначално работното му заглавие беше „Църкви и параклиси на Хасковска духовна околия и свещенослужителите им“. Ръкописът по темата е замислен като курсова, а впоследствие и дипломна работа през студентските години на Димитър З. Евтимов, фак. № 1909757005 – катедра „История и археология“ към Философско-историческия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и като такъв ми беше представен за рецензия. Ала текстът надхвърля обема и изискванията на такъв вид разработка и по съвета на завеждащ катедрата по история и археология в университета – доц. д-р Георги Митрев, Д. Евтимов обогати събрания материал с нови източници и се насочи към подготвяне на отделна студия. Така се наложи да дам становище за един действително самостоятелен изследователски труд.

Не крия задоволството си, че като негов преподавател познавам отблизо автора свещ. Димитър Евтимов и следях неговото професионално развитие. Ще отбележа, че той тръгва по своя път от низините на обществените слоеве. Преживява детските си години в сиропиталища, а оттам по социалните процедури е насочен към „професия за препитание“, в случая – техникума по дървообработване в Хасково. Детският дом в града, откъдето започва житейският му път, е в близост до няколко храма, и това сякаш предопределя донякъде желанието му да учи в Софийската духовна семинария. След завършването на семинарията през 1998 г. е привлечен за клиросен певец към катедралния храм „Св. Георги“-Кърджали. Когато в града към филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ бе открита специалността „Теология“, той бе приет и завърши успешно през 2004 г. Ръкоположен бе за свещеник през 2003 г. и зае длъжността енорийски свещеник при храм „Св. Георги“ – Хасково. През 2021 г. завърши магистратура по теология и преквалификация история – учител по история. Трябва да

се отбележи, че колегията от катедрата по история и археология от ПУ забеляза голямото му желание и находчивостта да изследва допълнителни документи. При зададените му учебни задачи го поощрявахме да пише. Така той участва успешно със свои публикации в два научни сборника, издадени от университета: „Храмове и параклиси в Хасковска духовна околия – поселищно описание. – В: *Мултикултурният човек. Сборник в чест на проф. д.и.н. Камен Гаренов (отец Петър Гарена)*. Т. 2, София, 2016.” „История за развитието на църквата „Света Троица“ в село Криво поле. – В: *Археологически хоризонти. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. д-р Иван Джамбов*. Пловдив, 2018.

Естествено продължение на авторовото следдипломно развитие е и представената тук негова студия „Църкви и параклиси на Хасковска духовна околия“, като споделям преценката на колегията, че в лицето на Д. Евтимов виждаме пълнокръвна реализация на нашите студенти. Разработеният проблем в „Църкви и параклиси на Хасковска духовна околия“ е с високо ниво на обществена актуалност и целесъобразност. Полезността на този труд в научно и научно-приложно отношение е несъмнена, защото темата е бегло отбелязана от някои изследователи, и то предимно краеведи, видно и от коректните цитати в изложението. Изпъква фактът, че някои от цитираните автори не ползват критичен материал и не са правили обобщени изследвания. В повечето случаи това са общопопулярни писания, четива с по-скоро местен религиозно-суеверен привкус и подчертано туристическа насоченост.

В труда на свещ. Д. Евтимов вече имаме целенасочен изследователски подход, обстоен историографски преглед по темата и по-широк обхват на цитирана литература. Нещо повече, той внася, може да се каже, че той вплита в научно обращение документи, съхранявани в официалните архиви, но в повечето случаи – особено за служението на свещениците в съответните енории – открива и непознати, неархивирани досега документи.

Авторът смята, че проблемът за опазването или възстановяването в първоначалния им вид на изоставените параклиси, а още повече на строящите се нови, върви безконтролно, в безпорядък – измяна на първообраза им, на предназначение и понякога вандалско заличаване на артефакти. Ето защо той си поставя за цел (и е успял) да проучи задълбочено всички стари и новопостроени християнски сгради по предназначение (в случая църкви и парак-

лиси) в хронологичен порядък и като една немаловажна допълнителна задача – да уточни и свещениците, които са ги обслужвали по църковната администрация.

Повече от необходимо и навременно е описанието (в случая) на църквите и параклисите в Хасковската духовна околия на документална основа, което може да е от полза не само на науката, но и на църковната администрация и държавните органи във връзка с опазването, предотвратяването и дори за възстановяването на изнесените артефакти от култовите сгради. Не ще е пресилено да кажа, че свещ. Д. Евтимов е може би единственият, получил почти пълна представа не само за изследванията, свързани с храмовете и параклисите в Хасковската духовна околия, но и за сегашното им местоположение, материално състояние и духовно обслужване. В качеството си на секретар към Архиепископското наместничество в Хасково, която длъжност е изпълнявал, макар и временно, той се е възползвал от случая и е направил преглед на служебната архива. Достъпът до нови, непубликувани документи, понякога случайно открити, допълва скритата картина на дейността и най-вече реда на свещеническите служения през годините. По хронологичен път е проследено служението на 285 свещеници.

И тук е може би най-същественният принос не само за изследователите историци, но и за църковната администрация – именно те са най-наясно, че през годините, поради отминали военни събития и съвременни политически тенденции, документите по църковната администрация невинаги са се водели редовно, а понякога и умишлено са унищожавани от държавната администрация – да не забравяме, че част от Хасковската духовна околия е с присъединена територия, или т.нар. нови земи след Балканските войни, в случая енориите зад река Арда. Избраната методика на изследване е на хронологичен принцип, което налага да се отбележат и аспекти от историческия процес на селищата и религиозната дейност на Църквата. В тази канава авторът описва духовната околия по общини: Хасково, Димитровград, Минерални бани, Стамболово, Кърджали, Ардино, Джебел, Момчилград, Черноочене и Кирково. Съответно дава сведения за всяко селище с налично християнско население и построените храмове с принадлежащите им параклиси. Така общо описаните енории са 82, храмовете – 82, а параклисите – 85. Методиката на изследването освен това е съобразена не само с писмените публикации, с новооткритите документи, но

понякога и с археологически открития, засягащи темата. И едно много важно допълнение – проучването на техническата документация и на новостроящите се църкви и параклиси. Всичко това е една богата основа да се определи мястото на Хасковската духовна околия в състава на Пловдивската епархия и да се осветли животът на местното християнско население в миналото и сега. Като пример ще посоча и това, че в контекста на народната памет авторът се е постарал да проучи и старите имена на упоменатите селища, местности и отделни предания, свързани с тях. За съжаление, не са доразвити тезите към цялостната историческа връзка между отделните енории. Но тази липса се покрива от сведенията за свещенослужителите, от които се вижда, че те често пъти са обслужвали много селища не само извън енориите си, но и в други области (в случая Хасковска, Кърджалийска и Смолянска).

В допълнение остава въпросът за приноса и значимостта на тази книга за науката и практиката. Питането в случая обаче може да бъде риторично, а отговорът е несъмнено положителен. Съчинението е значително не само по обем, но и по съдържание. Определено това не е само пълно описание на храмовете и параклисите и въобще на култовите сгради на Православната църква в Хасковската духовна околия. Не е и само пълна справка за духовните лица, служили в съответните енории. Несъмнено е, че текстът е със всички белези на научен труд и е от такова естество, че улеснява използването му от гражданската и църковната администрация – тук, разбира се, говоря предимно за Пловдивската митрополия (в частност Хасковската духовна околия) и за областите Хасково и Кърджали. По всяка вероятност следващите изследователи, които биха работили по темата в бъдеще, ще прибегват и до настоящия труд на свещ. Димитър Евтимов.

В заключение: в изследването има известни празноти, но те не са слабости и забележки към автора, а се дължат на липсваща документация, която може лесно да се допълва с нови открития в архивите. Фактът, че авторът прецизно и упорито е уточнявал хронологията на строежите и документацията на назначенията по църковната администрация на свещениците е много, много сериозен принос. Оттук нататък (след 2020 г.), при нови строежи на храмове и нови назначения на свещеници – тези сведения могат само да се наслагват. Защото, пак ще повторя, дотук нещата са уточнени с максимална достоверност. Неоспорим факт е напри-

мер, че Димитър Евтимов като свещеник е работил целенасочено и е постигнал резултати, които и в този момент го характеризират като най-добър познавач на храмовете и свещенослужителите в Хасковската духовна околия. Накрая искам да засвидетелствам преките си наблюдения върху работата му на теренни обхождания и заснемания на изследваните от него обекти. Трябва честно да заявя, че той упорито проверяваше справките си, несполучливите си фотографии и – нещо от съществено значение за успешните му изследвания – никога не изпитваше стеснение да се консултира, да зачита мнението не само на колегията, но и на всеки, който би могъл да му бъде от полза с някаква насока. И в същото време бе всякога готов да сподели научени от него сведения, към която му помощ са прибегвали доста колеги. В лицето на свещ. Димитър Евтимов несъмнено ще виждаме и в бъдеще един надежден църковен изследовател. Положеният труд е съществен принос за „Църкви и Отечеству на ползу“. И най-вече за живота на Хасковската духовна околия.

В деня 6 май – Гергьовден, 2022 г.